

18.3.2005

Dnro 20/030/2003

ACAI / HA

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN
KANSLIA 1705, 1991, 2097
Dnro ja 2083 / 4 / 03
Seepui 22 / 3 - 05
postissa jätti itses telefax

00102 EDUSKUNTA

Viite Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen selvitys- ja lausuntopyyntö 2.2.2005 Dnro 1705/4/03, 1991/4/03, 2097/4/03 ja 2083/4/03

OPETUSHALLITUKSEN ANTAMAA TIEDOTETTA YM. KOSKEVA KANTELU

Opetushallitus uudistaa asiassa aikaisemmin lausumansa sekä lisäksi ilmoittaa lausuntonaan seuraavaa.

Katsomusaineen valinta ja sen muuttaminen

Lukiolain 9 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan opiskelija, joka ei kuulu opiskelijoiden enemmistön mukaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi halutessaan osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Pykälän 3 momentin mukaan vähintään kolmelle muuhun kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvalle opiskelijalle, jotka eivät osallistu opiskelijoiden enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos opiskelijat sitä pyytävät.

Pykälän 4 momentin mukaan silloin kun opiskelija kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, opiskelija päättää, minkä uskonnon opetukseen hän osallistuu.

Pykälän 5 momentin toisen virkkeen mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalle opiskelijalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan hänen pyynnöstään elämäkatsomustietoa.

Kaikkien edellä mainittujen lukiolain säännösten mukaan nimenomaisesti opiskelija itse käyttää niissä tarkoitettua puhevaltaa katsomusaineiden valinnassa.

Viitaten aikaisemmin asiassa perusopetuksen osalta antamaansa lausuntoon Opetushallitus toteaa, että se ei ole 6.6.2003 antamissaan tiedotteissa ottanut kielteistä kantaa katsomuksen muuttamiseen vaikkakin on katsonut, että lähtökohtaisesti katsomus on luonteeltaan suhteellisen pysyvä.

Opetushallitus toteaa, että perusopetuslain ja lukiolain uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevat säännökset ovat samansisältöisiä

lukuun ottamatta sitä, että perusopetuslain mukaan lain tarkoittamissa asioissa puhevaltaa käyttää huoltaja ja lukiolain mukaan opiskelija itse.

Korkein hallinto-oikeus on 25.11.2004 antamassaan päätöksessä (taltionumero 3007) todennut kunnan päätöksen lainvastaiseksi, kun se on edellyttänyt mihinkään uskontokuntaan kuulumattomien kahden lapsen jatkavan koulun oppilaiden enemmistön uskonnon mukaisessa uskonnon opetuksessa tilanteessa, jossa huoltajat ovat olleet keskenään eri mieltä uskonnonopetuksessa jatkamisesta. Mainitun päätöksen mukaan toinen huoltaja ei toisen huoltajan vastustaessa voi pätevästi tehdä perusopetuslain 13 §:n 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman lapsen osallistumisesta uskonnonopetukseen, kun otetaan huomioon uskonnonvapauslain 3 §:n 2 momentin ja lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 § säännökset.

Mainitussa korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä olevasta perusopetuslain 13 §:n 1 momentin tulkinnasta voitaneen päätellä, että ennen lainmuutosta uskonnonopetukseen osallistuvien uskontokuntiin kuulumattomien osaltakin heidän edelleen osallistuminen olisi edellyttänyt huoltajien nimenomaista tahdonilmaisua. Tämän kanssa analogisesti myös muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien osalta heidän edelleen osallistuminen enemmistön uskonnon mukaiseen uskonnon opetukseen edellyttäisi huoltajien nimenomaista tahdonilmaisua.

Edellä kerrotusta syystä Opetushallituksen tiedote kaipaa täsmennystä siltä osin kuin siinä on kysymys niistä enemmistön uskonnonopetukseen osallistuvista, jotka ovat ennen lainmuutosta tehdyn ratkaisunsa perusteella jatkaneet uskonnon opetuksessa ilman lakiin perustuvaa velvollisuutta.

Tiedotteessaan Opetushallitus on lähtenyt siitä, että ne, jotka ovat aikaisemman voimassa olleiden säännösten perusteella osallistuneet enemmistön uskonnon mukaiseen uskonnon opetukseen ilman lakiin perustuvaa velvollisuutta, ovat opetukseen osallistumalla ilmoittaneet oman tahdonilmaisunsa asiassa. Tästä syystä on katsottu, että siirtymävaiheessa enemmistön uskonnon opetukseen osallistuvien, muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien ei tarvitse enää erikseen ilmoittautua kyseiseen opetukseen. Tämän tarkoituksena ei ole kuitenkaan ollut estää näitä halutessaan muuttamasta aikoinaan tekemäänsä valintaa.

Oman uskonnonopetuksen pakollisuus muihin kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville

Perusopetuslain 13 §:n 1 momentin mukaan perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaiden enemmistö kuuluu. Tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen.

Pykälän 2 momentin mukaan vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Edellä mainittujen perusopetuslain säännösten mukaan evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville järjestetään oman uskonnon opetusta aina kun kolmen oppilaan ehto täyttyy. Heillä on myös velvollisuus osallistua opetukseen.

Pykälän 3 momentin mukaan muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluville vähintään kolmelle oppilaalle, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon mukaiseen uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät.

Edellä mainittu säännös velvoittaa koulutuksen järjestäjän järjestämään muihin kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville oman uskonnon opetusta, jos vähintään kolmen samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaan huoltajat sitä pyytävät. Tässä säännöksessä on kysymys opetuksen järjestämisvelvoitteesta. Säännöksestä ei kuitenkaan selviä, onko mahdollisesti niiden samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvien oppilaiden, joiden huoltajat eivät ole pyytäneet opetuksen järjestämistä, velvollisuus osallistua opetukseen.

Perusopetuslain 11 §:n mukaan kaikille yhteisenä aineena (=pakollisena aineena) opetetaan uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Perusopetuslain 13 §:n 5 momentin toisen virkkeen mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalle oppilaalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämäkatsomustietoa. Näin ollen oppilas, jonka oman uskonnon opetusta järjestetään, ei voi osallistua elämäkatsomustiedon opetukseen. Tämä puoltaa sitä kantaa, että tällaisessa tapauksessa oppilaalla olisi velvollisuus osallistua oman uskontonsa opetukseen vaikka hänen huoltajansa ei ole pyytänyt ko. opetuksen järjestämistä, kun uskonto tai elämäkatsomustieto on lähtökohtaisesti pakollinen oppiaine perusopetuksessa.

Toisaalta tulee pohdittavaksi, voiko vähintään kolmen huoltajan uskonnon opetuksen järjestämistä koskeva pyyntö aiheuttaa opetukseen osallistumisvelvoitetta jollekin muulle samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalle oppilaalle, jonka huoltaja ei ole esittänyt kyseistä pyyntöä. Opetushallituksen näkemyksen mukaan on epäselvää, voiko tällaista osallistumisvelvoitetta syntyä ilman nimenomaista lain säännöstä.

Opetuslainsäädännön käsikirjassa (Pentti Arajärvi ja Merja Aalto-Setälä, Edita Prima Oy, Helsinki 2004, s.117) on todettu, että ”opetusta annetaan vain niille oppilaille, joiden huoltajat sitä pyytävät, vaikka koulussa olisi muitakin kyseessä olevaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvia oppilaita. Mikäli huoltaja ei opetusta pyydä, ei koulu anna opetusta.”

Edellä kerrotuilla perusteilla Opetushallitus toteaa, että lain säännös on epäselvä siltä osin kuin on kysymys muiden kuin niiden oppilaiden, joiden huoltajat ovat pyytäneet oman uskonnon opetusta, velvollisuus osallistua oman uskonnon opetukseen. Asiassa on sekä velvollisuuden olemassaoloa puoltavia että sitä vastustavia näkökohtia. Lainvalmisteluasiakirjoista ei saa tukea kummallekaan kannalle. Tästä syystä perusopetuslain uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskeva säännös tulisi täsmentää tältä osin. Sama koskee lukiolain vastaavaa säännöstä.

Oman uskonnon tilaisuuksiin osallistumattomuuden perustelevinen

Dosentti Jouni Luukkainen on antamissaan vastineissa esittänyt, että on vastoin perustuslakia ja eduskunnan kannanottoja vaatia peruskoulussa/lukiossa oman uskonnollisen yhdyskunnan uskonnollisista tilaisuuksista omantunnon syistä vapautumiseen muuta kuin pelkkä huoltajan/opiskelijan ilmoitus.

Opetushallitus näkemyksen mukaan on riittävää, että huoltaja/opiskelija ilmoittaa, että kieltäytymisen perusteena ovat omantunnon syyt tarvitsematta kertoa tarkemmin niiden sisältöä. Muilta osin Opetushallitus viittaa asiassa 26.9.2003 päivätyssä lausunnossaan esittämäänsä.

Elämäkatsomustiedon ”automaattinen” opetus uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomille

Dosentti Luukkainen toteaa antamassaan vastineessa, että mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas/opiskelija on lain mukaan automaattisesti elämäkatsomustiedon opetuksessa lukuvuoden 2003 - 2004 vuoden alusta lukien, vaikka hän olisi ollut uskonnonopetuksessa siihen asti.

Perusopetuslain 13 §:n 5 momentin mukaan uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle, joka ei osallistu oppilaiden enemmistön uskonnon mukaiseen uskonnonopetukseen, opetetaan elämäkatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalle oppilaalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämäkatsomustietoa. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää elämäkatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Edellä mainitun perusopetuslain säännöksen mukaan elämäkatsomustiedon opetusta tulee järjestää, jos kolmen oppilaan ehto täyttyy. Kolmen oppilaan ehdon täyttymistä arvioitaessa otetaan huomioon myös edellä mainitussa momentissa tarkoitetut elämäkatsomustiedon opetusta pyytävät uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvat oppilaat.

Elämäkatsomustieto on perusopetuslain 11 §:n 1 momentin nojalla uskonnon kanssa vaihtoehtoisesti kaikille yhteinen oppiaine. Näin ollen perusopetuslain 11 §:n 1 momentin ja 13 §:n 5 momentin nojalla sitä tulee opettaa kaikille

niille uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomille oppilaille, joiden huoltaja ei ole ilmoittanut lastaan enemmistön uskonnon opetukseen tai perusopetuslain 13 §:n 6 momentin nojalla sellaiseen perusopetuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka oppilaan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

Opetushallituksen 6.6.2003 päivätyissä tiedotteissa ei ole otettu kantaa siihen, miten niiden uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien, jotka olivat aikaisemman lainsäädännön voimassa ollessa osallistuneet enemmistön uskonnon opetukseen, osalta tulisi lainsäädännön muututtua menetellä.

Suomen Rehtorit ry:n syyspäivien puheenvuoro

Rehtori Satu Honkala on tulkinnut Suomen Rehtorit ry:n syyspäivillä 8.11.2003 Helsingin Normaalikoulun johtavan rehtorin Markku Pyysiäisen pitämän puheenvuoron uuden uskonnonvapauslainsäädännön koululainsäädäntöön aiheuttamista muutoksista Opetushallituksen kannanotoiksi asiassa.

Opetushallitus on pyytänyt asiassa rehtori Pyysiäisen selvityksen.

Opetushallitus toteaa, että rehtori Pyysiäinen on pitänyt puheenvuoronsa mainitussa tilaisuudessa Suomen Rehtorit ry:n puheenjohtajan pyytämänä. Rehtori Pyysiäisen tilaisuudessa esittämät kannanotot eivät ole olleet Opetushallituksen näkemyksiä asiassa.

Opetushallituksen 6.6.2003 antamien tiedotteiden tarkistaminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on selvitys- ja lausuntopyynnössään tiedustellut, onko Opetushallitus tarkistanut 6.6.2003 antamaansa tiedotetta perusopetuslain muutosten vaikutuksista ja onko mahdollisesti havaittu ohjeiden tulkinnoista johtuvia ohjeiden tarkistamistarpeita niin suomen- kuin ruotsinkielisen opetustoimen osalta.

Opetushallitus ilmoittaa, että se ei ole toistaiseksi muuttanut 6.6.2003 antamiensa tiedotteita. Opetushallituksen tiedotteiden pohjalta koulutuksen järjestäjät ovat tehneet tulkintoja, joita tiedotteissa ei ole tarkoitettu. Tästä syystä tiedotteiden sisältöä on tarpeen tarkentaa.

Hallintojohtaja

Kari Pitkänen

Kouluneuvos

Ulla Vanttaja